

УДК 347.77/.78(470+571)

DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-3.6>

П. В. Макушев, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів

А. В. Хрідочкін, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри підприємництва, організації виробництва та теоретичної і прикладної економіки Українського державного хіміко-технологічного університету

ВИБІР ОПТИМАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті досліджуються пріоритетні напрямки державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності. Виявлено, що важливий інструмент для здійснення державної політики у сфері інтелектуальної власності є державна політика щодо публічного адміністрування у цій галузі, яка є сукупністю сформульованих та юридично доручених цілей, завдань, функцій та інтересів, які керуються державними органами у здійсненні своїх процедур. Сформульовано зміст державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності. Наголошено, що вона є важливим елементом розвитку державності та ефективного публічного управління у сфері інтелектуальної власності. Підкреслено, що державна політика щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності служить засобом, за допомогою якого об'єктивно обумовлені державні потреби та національні інтереси реалізуються з метою забезпечення сталого розвитку сфери інтелектуальної власності. Наголошено на необхідності створення сприятливих соціально-економічних, організаційних і правових умов для інтелектуальної творчої діяльності. Підкреслено значення стимулювання розвитку інтелектуального, творчого, наукового та технологічного потенціалу держави і використання об'єктів інтелектуальної власності в господарській діяльності. Вказано на важливість забезпечення ефективної охорони результатів інтелектуальної творчої діяльності та права інтелектуальної власності на них. Підкреслюється важливість стимулювання розвитку інтелектуального, творчого, наукового та технологічного потенціалу держави та використання об'єктів інтелектуальної власності в економічній діяльності. Підкреслюється важливість забезпечення ефективного захисту інтелектуальних творчих результатів та права інтелектуальної власності. Зроблено висновок, що ефективне публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності є важливою умовою успішного завершення цілей державної політики у сфері інтелектуальної власності (адаптація вітчизняних правових актів у сфері інтелектуальної власності до відповідних актів європейського Союзу, реалізація концепції створення єдиного органу інтелектуальної власності в Україні).

Ключові слова: державна політика, державне управління, інтелектуальна власність, інтелектуальна діяльність, правовідносини, пріоритетні напрямки, публічне адміністрування, сфера інтелектуальної власності.

P. V. Makushev, A. V. Khridochkin. Choosing an optimal approach to solving the problem of improving the implementation of priority directions of state policy on public administration in the field of intellectual property

The article explores the priority directions of public policy on public administration in the field of intellectual property. It has been found out that an important tool for the implementation of the state policy in the field of intellectual property is the state policy on public administration in this field, which is a set of formulated and legally entrusted goals, tasks, functions and interests, which are guided by the state authorities in carrying out their procedures. public administration in the field of intellectual property, as well as their practical activities to achieve the intended result. The content of the state policy in the field of intellectual property is formulated, which is conditioned by the general orientation of the state policy, which at any time interval is an important element of the development of statehood, and an effective public administration in the field of intellectual property is an important condition for successful solution of its tasks. It is emphasized that state policy on public administration in the field of intellectual property serves as a means by which objectively conditioned public needs and national interests of the goal of ensuring the sustainable development of the sphere of intellectual property and its available are correlated in a state-regulated society in the form of state activity. material and spiritual opportunities, subjective desires and goals of the ruling social forces with real historical conditions that determine the foundations and the direction and objectives of government activities to ensure achievement of those objectives. Emphasis is placed on the need to create favourable socio-economic, organizational and legal conditions for intellectual creative activity. The importance of stimulating the development of intellectual, creative, scientific and technological potential of the state and the use of intellectual property objects in economic activity are emphasized. The importance of ensuring effective protection of intellectual creative results and intellectual property rights to them is emphasized. It is concluded that effective public administration in the field of intellectual property is an important condition for successful completion of the state policy goals in the field of intellectual property (adaptation of domestic legal acts in the field of intellectual property to the relevant acts of the European Union, implementation of the concept of creating a single body of intellectual property in Ukraine).

Key words: public policy, state administration, intellectual property, public administration, legal relationships, priority directions, public administration, intellectual property sphere.

© П. В. Макушев, А. В. Хрідочкін, 2021

Постановка проблеми. Державна політика щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності є важливим інструментом здійснення політики держави у сфері інтелектуальної власності – діяльності відповідних уповноважених суб'єктів, на які покладені завдання з реалізації державної політики у цій сфері. Тому зміст державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності визначається завданнями політики держави у сфері інтелектуальної власності і являє собою сукупність сформульованих і законодавчо закріплених цілей, задач, функцій та інтересів, якими керуються органи державної влади під час здійснення ними державного управління інтелектуальною власністю, а також їх практичну діяльність з реалізації та досягнення запланованого результату. Іншими словами, державна політика у сфері інтелектуальної власності – це державна діяльність уповноважених суб'єктів, що стосується сфери інтелектуальної власності. Зміст же державної політики у сфері інтелектуальної власності зумовлюється загальною спрямованістю політики держави, яка на будь-якому часовому відрізку є важливим елементом розвитку державності. Реагуючи на основні виклики сучасності, держава визначає шлях свого розвитку, реалізуючи державну політику. При цьому сфера інтелектуальної власності є одним із напрямків державного регулювання в силу багатовекторності і широкої застосовності результатів інтелектуальної творчої діяльності як у виробництві різного роду продукції, так і у сфері суспільної культури. Вже не один раз відзначалася роль інтелектуальної власності в забезпеченні державної безпеки і розвитку економічної системи в цілому. Таким чином, сфера інтелектуальної власності належить до галузі безпосередніх інтересів держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективне публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності виступає важливою умовою успішного вирішення завдань державної політики у сфері інтелектуальної власності. Про це переконливо свідчить і достатньо велика кількість публікацій вітчизняних дослідників, в яких розглядаються окремі складові частини механізму публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності: недоліки його законодавчого забезпечення (О.С. Овечкіна, К.О. Старинець та М.В. Кікашвілі, А.О. Кодинець та ін.), перспективні способи упорядкування правовідносин у науково-технічній сфері (Г.О. Андрощук та С.А. Давимука, О.Б. Зайківський; Ю.М. Капіца та ін.), режим використання об'єктів інтелектуальної власності у сфері комп'ютерних та інформаційних технологій (Ю.Є. Атаманова, О.В. Стівпець, М.І. Шерман та ін.), пріоритетне місце інтелектуальної власності в структурі інноваційної економіки (А.М. Асаул, В.М. Матвійчук, Н.В. Назаренко та ін.), особливості підготовки патентної документації (Н.О. Артаманова, О.В. Палагін, А.С. Серюгіна та ін.). Але актуальність проблем, пов'язаних із реалізацією розробки державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності, не зменшується. Більше того, неподоланими залишаються і постійно з'являються все нові перепони на шляху реформування існуючої системи публічного адміністрування у відповідній сфері.

Метою статті є аналіз пріоритетних напрямків вітчизняної державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Одним із найважливіших етапів формування належної системи публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності в Україні є обґрунтування стратегічного вектору розвитку державної політики щодо нього через визначення пріоритетних напрямків. Від правильності та обґрунтованості вибору пріоритетних напрямків державної політики щодо публічного адміністрування цієї у сфері залежить ефективність реалізації цієї політики, ступінь досягнення її цілей та вирішення відповідних завдань. Аналіз же ситуації у нашій країні з визначенням і реалізацією пріоритетів змушує повертатися до осмислення самого поняття пріоритету і його ролі у здійсненні певної державної політики. Вже неодноразово відзначалося, що прийняті в нашій державі пріоритетні напрямки розвитку сфери інтелектуальної власності, так само як і стратегічні пріоритети інноваційної діяльності, є надто широкими для того, щоб бути надійним засобом концентрації інтелектуального потенціалу, зусиль усього суспільства на розв'язанні найбільш актуальних на сьогодні проблем [1, с. 214].

Крім причин, пов'язаних із недоліками нашої системи державного управління, недостатньою інноваційною культурою апарату [2, с. 179] та суто бюрократичною схильністю останнього до підміни справжньої справи її імітацією [3, с. 57], важливу роль зіграло й те, що саме поняття пріоритету щодо сфери інтелектуальної власності не було однозначно сформульоване, як не були достатньо чітко визначені його функції в реалізації державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності. А між тим категоріальне поняття «пріоритетні напрямки» передбачає вибір серед сукупності завдань найважливіших, реалізація яких найбільшою мірою сприятиме досягненню поставленої мети. Пріоритетні напрямки можна розглядати як формалізацію призначення різної ваги властивостям з метою надати більшої важливості одним властивостям і меншої – іншим. Вони є важливим елементом у формуванні стратегії та прийнятті рішень. Пріоритетні напрямки – це вид ієрархії, коли певним цілям віддають перевагу порівняно з іншими. При цьому керуються як політичною доцільністю, так і вимогами суспільства, поточним моментом, результатами формального аналізу [4, с. 102–103]. Більше того, складається враження, що у частини вчених і управлінців вже сформувалося уявлення про те, що запровадження державних пріоритетів означає, що взагалі тільки ті напрямки, які включені до переліку пріоритетних, можуть розраховувати на державну підтримку, а всі інші мають бути припинені. Природно, що за такого розуміння більшість експертів просто не могли собі дозволити надто звужені формулювання, адже це означало б узяти на себе відповідальність за

припинення багатьох цікавих і принаймні в перспективі важливих робіт. Звідси – намагання під час формулювання пріоритетів окреслити їх якомога ширше, щоб лише кого-небудь не забути [5]. Але в умовах відсутності єдиної стратегічної лінії прогнозування наслідків заходи державної політики у сфері науки не мають належної ефективності, що підтверджується багаторічним як зарубіжним, так і вітчизняним досвідом.

Вважаємо, що саме з урахуванням вищезазначених обставин і слід визначати пріоритетні напрями державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності. І першим із таких пріоритетів є створення сприятливих соціально-економічних, організаційних і правових умов для інтелектуальної творчої діяльності. Безумовно, основним визначальним фактором розвитку сфери інтелектуальної власності є глобальна за своїм змістом технологічність сучасного виробництва, що виявляється в переведенні всього комплексу виробничих процесів у програмовану за своєю природою і автоматизовану за своїм функціонуванням сукупність операцій. Затребуваність інтелекту в даному випадку різко зростає, оскільки автоматизація виробництва тягне за собою виникнення соціального запиту на креативних професіоналів, здатних до реалізації складних алгоритмів виробничих процесів. Саме тому успішний розвиток сфери інтелектуальної власності як стратегічного ресурсу, насамперед, залежить від проведення децентралізації та лібералізації процесу публічного адміністрування науково-технічною та інноваційною діяльністю [6, с. 61]. Важливо також зазначити, що найбільш перспективні об'єкти інтелектуальної власності, як правило, створюються в результаті інтелектуальної творчої діяльності, що здійснюється на базі відносно невеликих наукових центрів та підприємств, як правило. Успішний розвиток інтелектуальної творчої діяльності стає неможливим, якщо держава не створює для цього відповідних умов. Тобто завданням державної політики щодо адміністрування у даній сфері, з одного боку, повинно стати створення умов для всебічного розвитку творчих здібностей кожної людини через відповідні державні (регіональні) освітні та наукові програми, а з іншого – сприяння розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності на місцях.

Наступним пріоритетним напрямком державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності є стимулювання використання об'єктів інтелектуальної власності у господарській та інноваційній діяльності. Інноваційний шлях розвитку, як відомо, передбачає вдосконалення насамперед виробничої сфери з використанням певних нововведень. Інновації світового рівня забезпечуються насамперед запатентованими винаходами, і якщо підприємство модернізує власне виробництво на основі сучасних патентних або ліцензійних рішень, то це дійсно інноваційний шлях розвитку. Можливість такого шляху визначається у першу чергу масштабністю і рівнем науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, що реалізуються в запатентованих технічних рішеннях. Процес впровадження результатів науково-технічної діяльності є проблемою складною і багатоплановою. При цьому основна роль держави полягає в регулюванні процесів правової охорони і введення об'єктів інтелектуальної власності у господарський обіг і забезпечення захисту прав і законних інтересів авторів, організацій, інвесторів та держави в цілому.

Загальновідомо, що в усіх промислово розвинених країнах державна науково-технічна політика складається із трьох основних елементів: визначення та встановлення пріоритетів науково-технічного розвитку, за якими будуть створюватися технології [7, с. 15] (як правило, вибираються напрями, в яких вже є певні успіхи («технології»); фінансове і ресурсне забезпечення створення технологій і їх комерціалізації («фінанси»); інфраструктура і менеджмент). Зазначені частини повинні складати єдиний механізм комерціалізації інноваційної діяльності, і відсутність одного з них робить всю конструкцію нестійкою. Також під час реалізації політики стимулювання інноваційної активності промисловості фінансовими методами прямого державного регулювання відзначається сильна і постійно зростаюча тенденція переходу від державного субсидування підприємств промисловості, які розробляють нову наукомістку продукцію, до механізмів, що підвищують фінансову відповідальність промисловості за отримання і використання наукових результатів. Найбільш поширеними серед них на сьогодні є: державні кредити або державні гарантії, щоб забезпечити отримання банківських кредитів; державне замовлення на розробку, виробництво і поставку стратегічно важливою наукомісткою продукції; пайова участь у фінансуванні замовляються промисловістю наукових досліджень (як правило, до 50% [8, с. 144]). До нефінансових механізмів прямого державного регулювання належать, зокрема, експортно-імпорتنі квоти, що застосовуються для забезпечення необхідного рівня конкуренції на національних ринках наукоємної продукції.

Ще одним пріоритетом державної політики щодо публічного адміністрування у сфері, що досліджується, є забезпечення ефективної охорони та захисту результатів інтелектуальної творчої діяльності та права на них. В умовах глобалізації особливу складність щодо охорони і захисту інтелектуальної власності представляють такі фактори: інформаційна прозорість кордонів національних держав; неузгодженість окремих елементів політико-правового поля щодо захисту інтелектуальної власності в національних державах; прагнення до підвищення конкурентоспроможності в масштабах держави і збільшення конкуренції між державами, що стимулює прагнення до впровадження інноваційних технологій не тільки з боку окремих компаній, але і з боку держави [9, с. 83]. У зв'язку із цим проблема неправомірного використання продукту, що є результатом інтелектуальної праці, стає не просто проблемою недобросовісної конкуренції, а й набуває масштабів проблем, які активно обговорюються на міжнародному рівні.

Основи державної політики розвинених країн у цій сфері були зафіксовані ще у жовтні 2002 р. завдяки поєднанню двох проектів Організації економічного співробітництва та розвитку промислово розвинених країн (ОЕСР) та Європейської економічної комісії ООН. У документі підкреслювалося, що робота з використання науково-технічних результатів не має часових рамок щодо термінів її реалізації і що вона буде носити постійний характер [10]. Особливості охорони і захисту прав інтелектуальної власності також визначено Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – Угода TRIPS), яка діє в усіх розвинених країнах світу. Нею передбачені процедури щодо забезпечення здійснення ефективних дій, спрямованих на запобігання будь-яким актам порушення прав інтелектуальної власності. В Угоді TRIPS наведено заходи для запобігання порушенню і збереження відповідних доказів щодо передбачуваних порушень.

Серед пріоритетних напрямків державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності вагоме місце займає міжнародне співробітництво. Створення в Україні сучасної системи публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності, її удосконалення і розвиток неможливі без міжнародного співробітництва у цій сфері. Міжнародне співробітництво суттєво впливає на соціально-економічний розвиток нашої держави, зокрема на зовнішню торгівлю, підприємництво, інноваційну та інвестиційну політику, формування науково-технічного потенціалу України. Сьогодні участь України в міжнародному співробітництві у сфері інтелектуальної власності реалізується переважно в таких формах:

1) активна співпраця із Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (далі – ВОІВ), включаючи конкретну участь в роботі її керівних органів, постійних профільних комітетів та робочих груп цієї міжнародної організації;

2) співробітництво у сфері інтелектуальної власності з Європейською Комісією у форматі робіт, спрямованих на інтеграцію України до ЄС (особливо важливим аспектом є технічне співробітництво з Європейською Комісією. Українська сторона має можливість використання різних інструментів зовнішньої технічної допомоги, таких як, наприклад, інструментів TAIEX і Twinning);

3) участь у союзах, договорах, угодах та конвенціях, адміністративні функції яких здійснює ВОІВ;

4) співробітництво з регіональними міжнародними організаціями (зокрема, Європейським патентним відомством та Міждержавною радою з питань правової охорони і захисту інтелектуальної власності);

5) двостороннє міжурядове співробітництво і співробітництво на рівні відповідних відомств іноземних країн (так, продовжується плідна співпраця в сфері інтелектуальної власності з урядом США. У двосторонніх відносинах з Україною США приділяють особливу увагу питанням захисту прав інтелектуальної власності. За ініціативою уряду США була створена українсько-американська Група співпраці з питань забезпечення виконання законодавства в сфері інтелектуальної власності. Вона відіграє роль ефективного засобу вирішення актуальних питань, які постають перед правовласниками та державними органами [11, с. 55]. За роки діяльності організації було проведено низка засідань, на яких обговорювалися питання удосконалення українського законодавства у сфері інтелектуальної власності, підвищення ефективності боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності в Україні, зокрема в мережі Інтернет, у сфері патентування лікарських засобів, пестицидів та агрохімікатів, знищення вилучених контрафактних і піратських товарів тощо);

6) співробітництво з неурядовими і громадськими організаціями, діяльність яких пов'язана зі сферою інтелектуальної власності (американських, європейських, та українських компаній в Україні: Коаліція з питань захисту прав інтелектуальної власності (CIPR), Міжнародна федерація фонографічної індустрії (IFPI), Міжнародний альянс інтелектуальної власності (ІПА), Міжнародна конфедерація авторських та композиторських товариств (CISAC), Асоціація міжнародних організацій колективного управління аудіовізуальними творами (AGICOA), Європейська Бізнес Асоціація та інші. Двостороннє співробітництво в сфері інтелектуальної власності здійснюється також у форматі міжурядових комісій і комітетів).

Важливим пріоритетним напрямком державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності повинно стати стимулювання розвитку інтелектуального, творчого, наукового та технологічного потенціалу держави. Актуальним завданням сьогодення залишається розробка системи значимих економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових тощо) для створення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності з метою формування ринку цих об'єктів. Механізмами стимулювання створення, набуття правової охорони та використання об'єктів інтелектуальної власності можуть бути: пряме фінансування наукових досліджень і розробок шляхом надання субсидій і грантів; пільгові кредити; податкові пільги; застосування зменшеного мита або його анулювання на імпорт сучасних технологій та обладнання для наукових досліджень; зменшення судових витрат на захист інтелектуальної власності; підтримка фондів із ризик-капіталом (венчурні); просування інноваційних кластерів, компаній spin-off, першостворених (start-up) тощо [12, с. 46].

Важливим засобом стимулювання створення та набуття правової охорони об'єктів інтелектуальної власності є запровадження фінансових пільг для окремих категорій заявників і власників охоронних документів. Такі пільги передбачені Порядком сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затвердженим відповідною постановою Кабінету Міністрів України [13]. У разі якщо заявником або власником відповідного охоронного документа є винахідник винаходу чи корисної моделі або автор промислового зразка чи топографії інтегральної мікросхеми, збори за дії, пов'язані з охороною

прав на ці об'єкти, сплачуються у розмірі 5% встановленого розміру. А в разі якщо заявником або власником патенту на винахід (корисну модель) є неприбуткова установа та організація, то збори сплачуються у розмірі 10% встановленого розміру.

Суб'єктам інноваційної діяльності для виконання ними інноваційних проектів згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» може бути надана фінансова підтримка шляхом: повного безвідсоткового кредитування пріоритетних інноваційних проектів за рахунок бюджетних коштів; часткового (до 50%) безвідсоткового кредитування інноваційних проектів за рахунок бюджетних коштів за умови залучення до фінансування проекту решти необхідних коштів виконавця проекту і (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності; повної чи часткової компенсації (за рахунок бюджетних коштів) відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів; надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів; майнового страхування реалізації інноваційних проектів [14].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, державною політикою щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності є відповідна діяльність суб'єктів публічного адміністрування, яка виконує роль засобу, за допомогою якого в державно упорядкованому суспільстві у формі розробленої державної діяльності мають співвідноситися об'єктивно зумовлені суспільними потребами та національними інтересами цілі забезпечення сталого розвитку сфери інтелектуальної власності і його наявні матеріальні та духовні можливості, суб'єктивні бажання і цілі владарюючих соціальних сил із реальними історичними умовами, якими визначаються основні напрями і завдання державної діяльності щодо забезпечення досягнення зазначених цілей. На наш погляд, пріоритетними напрямками державної політики щодо публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності повинні стати: створення сприятливих соціально-економічних, організаційних і правових умов для інтелектуальної творчої діяльності; стимулювання використання об'єктів інтелектуальної власності у господарській та інноваційній діяльності; забезпечення ефективної охорони та захисту результатів інтелектуальної творчої діяльності та права на них; міжнародне співробітництво у цій сфері; стимулювання розвитку інтелектуального, творчого, наукового та технологічного потенціалу держави.

Список використаних джерел:

1. Бошицький Ю.Л. Інноваційні перспективи України в контексті оптимізації правової охорони інтелектуальної власності. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 212–216.
2. Кучин С.П. Сучасні напрями державної культурної політики в Україні. *Університетські наукові записки*. 2017. № 2. С. 175–182.
3. Кобець А.С., Пугач А.М. Перспективні напрями розвитку державної політики інтеграції вищої аграрної освіти до європейського освітнього простору. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2016. № 1. С. 55–60.
4. Гурковський В.І., Друк В.В. Проблемні аспекти реалізації основних напрямів державної політики в інформаційній сфері у контексті сучасних викликів. *Публічне урядування*. 2017. № 2. С. 101–107.
5. Серьогіна Н.О. Перспективні напрями державної політики зайнятості в сфері запобігання прихованому безробіттю. *Державно-управлінські студії*. 2017. № 2. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/deruprs_2017_2_8.
6. Колодяжна І.В. Розвиток інноваційної діяльності підприємства в умовах конкуренції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 18(2). С. 58–62.
7. Смерницький Д.В. Державна політика у сфері науково-технічної діяльності. *Наука і правоохорона*. 2017. № 2. С. 5–16.
8. Лебедева В.К. Національна науково-технічна та освітня політика в умовах європейської інтеграції. *Проблеми економіки та політичної економії*. 2017. № 2. С. 142–151.
9. Кузнякова Т.В. Державна політика у сфері інтелектуальної власності : історія становлення та міжнародний досвід. *Проблеми інженерно-технічної освіти*. 2015. № 48-49. С. 80–90.
10. Перспективи інноваційного розвитку України (аналітична доповідь). URL : <http://www.old.niss.gov.ua/table/zhalilo21/003.htm>.
11. Зайківський О.Б., Комаров В.О., Білько Н.Ю., Бугера М.Г. Аналіз нормативно-правових засад щодо забезпечення державних інтересів у сфері інтелектуальної власності у разі здійснення міжнародного військово-технічного співробітництва. *Озброєння та військова техніка*. 2014. № 2. С. 53–58.
12. Братусь Г.А. Міжнародний досвід державного регулювання та стимулювання розвитку інтелектуальної власності. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2019. Т. 24, Вип. 6. С. 44–49.
13. Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. № 1716. URL : <http://www.zakon.zakon.rada.gov.ua/go/1716-2004-p>.
14. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV. URL : <https://www.zakon.rada.gov.ua/go/40-155>.